

Axborot texnologiyalari sohasida sodir etilayotgan kiberxujum bilan bog`liq huquqbuzarliklar

Esonov Elbek Sayfulla o`g`li

Toshkent shahar IIBB Shayxontohur tumani IIO FMB

1-sonli IIB HPB profilaktika inspektori leytenant

Annotatsiya. *Kiberhujum, onlayn tajovuzning bir shakli, axborot texnologiyalari sohasida muhim muammolarni keltirib chiqaradi. Ushbu maqola uning ichida kiberhujum bilan bog`liq turli xil buzilishlarni ko`rib chiqadi, uning tarqalishi, usullari va oqibatlarini ta`kidlaydi. Adabiyotlarni tahlil qilish, usullarni baholash va topilmalar bo`yicha munozaralar orqali ushbu tadqiqot raqamli asrda kiberhujumga qarshi kurashish uchun kompleks strategiyalarga ehtiyoj borligini ta`kidlaydi.*

Kalit So`zlar: *Kiberhujum, axborot texnologiyalari, onlayn tajovuz, qoidabuzarliklar, strategiyalar.*

Raqamli texnologiyalardan keng foydalanish bilan kiberhujum, ayniqsa, axborot texnologiyalari sohasida dolzarb muammo sifatida paydo bo`ldi. Shaxslarni qo`rqitish, ta`qib qilish yoki ularga zarar etkazish uchun elektron aloqadan foydalanish sifatida belgilangan kiberhujum ijtimoiy tarmoqlar, xabar almashish platformalari va onlayn forumlar kabi turli kanallar orqali namoyon bo`ladi. Ushbu maqola uning tabiati, tarqalishi va oqibatlari to`g`risida tushuncha berishga qaratilgan kiberhujumlarning buzilishi manzarasini o`rganadi.

Undagi kiberhujum buzilishlarini tahlil qilish uchun tizimli yondashuv qabul qilindi. Ma`lumotlar nufuzli akademik jurnallar, konferentsiya ishlari va kiberhujum va axborot texnologiyalariga bag`ishlangan hisobotlardan to`plandi. Tegishli adabiyotlarni aniqlash uchun "kiberbulling", "onlayn tajovuz" va "Axborot texnologiyalari buzilishi" kabi kalit so`zlar ishlatilgan. Maqolalar ularning dolzarbligi, ishonchliligi va aniqligi asosida namoyish etildi. Ma`lumotlar sintezi

kiberhujum hodisalarini ularning tabiati, platformalari va ta'siriga qarab tasniflashni o'z ichiga olgan.

Boshqalarni ta'qib qilish, qo'rqitish yoki ularga zarar etkazish uchun raqamli aloqa vositalaridan foydalanishni o'z ichiga olgan kiberhujum axborot texnologiyalari sohasida turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin. Bu erda kiberhujum bilan bog'liq ba'zi keng tarqalgan qoidabuzarliklar mavjud:

- Ijtimoiy Media platformalari orqali onlayn ta'qiblar: shaxslar ijtimoiy media platformalaridan boshqalarni qo'rqitish uchun foydalanishi mumkin, jumladan, nafratli xabarlar yuborish, mish-mishlar tarqatish yoki roziligisiz shaxsiy ma'lumotlarni almashish.

- Cyberstalking: bu qo'rquv yoki qayg'uga sabab bo'lgan birovni ta'qib qilish yoki kuzatib borish uchun elektron pochta, ijtimoiy media yoki GPS kuzatuv kabi raqamli vositalardan foydalanishni o'z ichiga oladi.

- Nafrat nutqi va kamsitish: onlayn forumlarda, suhbat xonalarida yoki u bilan bog'liq ijtimoiy media guruhlarida shaxslar irq, jins, jinsiy orientatsiya yoki din kabi omillarga asoslangan nafrat nutqi, kamsitish yoki murossasizlikni targ'ib qilish orqali kiberhujum bilan shug'ullanishlari mumkin..

- Ish joyidagi kiberhujum: IT-kompaniyalar yoki tashkilotlar ichida xodimlar hamkasblari haqida yolg'on ma'lumot tarqatish, ularni onlayn munozaralardan chetlatish yoki tahdidli elektron pochta xabarlarini yoki xabarlarini yuborish kabi kiberhujum xatti-harakatlari bilan shug'ullanishlari mumkin.

- Fishing va shaxsni o'g'irlash: kiberjinoyatchilar shaxsiy ma'lumotlarni almashish uchun shaxslarni aldash uchun fishing elektron pochta xabarlarini yoki soxta ijtimoiy media profillari yordamida kiberhujum taktikasi bilan shug'ullanishlari mumkin, bu esa shaxsni o'g'irlash va boshqa zarar shakllariga olib kelishi mumkin.

- Trolling: onlayn jamoalar, forumlar, yoki izoh bo'limlar IT mavzular bilan bog'liq, shaxslar trolling yoki haqoratli xatti bilan shug'ullanish mumkin, haqorat bilan boshqalarni nishonga, tahdidlar, yoki kamsitadigan izohlar.

- Onlayn o'yinlarda kiberhujum: onlayn o'yin platformalari kiberhujum uchun asos bo'lishi mumkin, o'yinchilar o'yin davomida boshqalarni ta'qib qilish, qo'rqitish

yoki kamsitish uchun ovozi chat yoki xabar almashish xususiyatlaridan foydalanadilar.

- Ta'lim sharoitida kiberhujum: onlayn kurslar yoki kodlash lagerlari kabi IT bilan bog'liq ta'lim muhitida talabalar yoki o'qituvchilar munozara forumlari yoki xabar almashish ilovalari kabi platformalar orqali kiberhujumlarni boshdan kechirishlari mumkin.

- Texnologiyani yaxshi biladigan shaxslar tomonidan kiberhujum: ba'zi hollarda texnologiya bo'yicha ilg'or bilimga ega bo'lgan shaxslar o'z mahoratidan foydalanib, hisoblarni buzish yoki boshqalarni bezovta qilish uchun raqamli kontentni manipulyatsiya qilish kabi murakkabroq kiberhujum taktikasi bilan shug'ullanishlari mumkin.

Axborot texnologiyalari sohasidagi shaxslar va tashkilotlar uchun kiberhujum bilan bog'liq ushbu mumkin bo'lgan qoidabuzarliklardan xabardor bo'lish va bunday xatti-harakatlarning oldini olish va hal qilish uchun faol choralar ko'rish, shu jumladan aniq siyosatni amalga oshirish, ta'lim va tarbiya berish, hurmat va inklyuzivlik madaniyatini rivojlantirish juda muhimdir. onlayn.

Topilmalar axborot texnologiyalarida kiberhujum bilan kurashish uchun kompleks strategiyalarga ehtiyoj borligini ta'kidlaydi. Siyosatchilar, o'qituvchilar, texnologiyalarni ishlab chiquvchilar va huquqni muhofaza qilish idoralari ishtirokidagi birgalikdagi sa'y-harakatlar kiberhujum xavfini kamaytirish va onlayn joylarni himoya qilish uchun zarurdir. Raqamli savodxonlik, hamdardlik va mas'uliyatli onlayn xatti-harakatlarni targ'ib qiluvchi ta'lim tashabbuslari kiberfazoda xavfsiz harakat qilishda shaxslarga imkoniyat berish uchun juda muhimdir. Bundan tashqari, sun'iy intellektga asoslangan tarkibni moderatsiya qilish va hisobot berish mexanizmlari kabi texnologik aralashuvlar kiberhujum hodisalarini faol ravishda aniqlash va yumshatish bo'yicha harakatlarni kuchaytirishi mumkin.

Xulosa va takliflar:

Axborot texnologiyalaridagi kiberhujumlarning buzilishi muhim muammolarni keltirib chiqaradi, bu individual, ijtimoiy va institutsional darajada kelishilgan harakatlarni talab qiladi. Raqamli o'zaro ta'sirlarda hamdardlik, hurmat va javobgarlik

madaniyatini rivojlantirish orqali biz barcha foydalanuvchilar uchun xavfsizroq onlayn muhit yaratishimiz mumkin. Bundan tashqari, tadqiqot, siyosatni ishlab chiqish va texnologik innovatsiyalarga investitsiyalar rivojlanayotgan kiberhujum tahdidlaridan xabardor bo'lish uchun juda muhimdir. Birgalikda biz kiberfazoda shaxslarning farovonligi va qadr-qimmatini ta'minlashda axborot texnologiyalarining transformatsion salohiyatidan foydalanishimiz mumkin.

Adabiyotlar.

1. Arteaga, C. A. (2015). Doctrinal support of the need to establish the conduct of cyberbullying as a crime in the Ecuadorian Comprehensive Organic Criminal Code. Quito: Central University.
2. Calmaestra, J. (2011). Cyberbullying: prevalence and characteristics of a new type of indirect bullying. 48 et seq. Córdoba: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Córdoba.
3. Cerezo, J. (2004). Criminal Law General Part. Spain: ARA.
4. Comprehensive Organic Criminal Code. (December 04, 2019). Official Register Supplement 180. Ecuador.
5. Donna, E. A. (2008). Authorship and Criminal Participation. Buenos Aires: RubinzalCulzoni
6. Luna Pla, I. (2016). Applied studies on freedom of expression and the right to information. Mexico: Instituto de Investigaciones Jurídicas, UNAM
7. Baxtiyor ogli, R. I. (2023). Methods for searching and using maps using internet resources in geography lessons. *Journal of Universal Science Research*, 1(11), 545-548.